

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

26 באוגוסט 2025

יציאה מהארץ בקרב בני הישיבות בגיל גיוס

48% מתלמידי הישיבות בגיל גיוס יוצאים מהארץ לפחות פעם אחת, בקרב הנושרים מישיבות – מדובר ב-71%. לכן הטלת סנקציה שתגביל את יכולתם של צעירים חרדים חייבי גיוס לטוס לחו"ל, עשויה להשפיע על המוטיבציה שלהם להתגייס.

מחקר מאת גבריאל גורדון ואליהו ברקוביץ'

1. רקע ומטרת הסקירה

סוגיית יציאתם של בני ישיבות מהארץ עלתה לכותרות בעת האחרונה אגב הוויכוח הציבורי על האפשרות להטיל סנקציות אישיות על תלמידי ישיבות שאינם מתגייסים. מחקר קצר זה מבקש להציג תמונת מצב עדכנית של בני הישיבות בגיל גיוס היוצאים מהארץ, ובכך לבדוק את ההשפעה הפוטנציאלית של סנקציות שימנעו את יציאתם של פרטים מקבוצה זו.

המחקר יבחן את היקף תופעת היציאה מהארץ בקרב בני ישיבות, ינתח את מאפייניהם של היוצאים לעומת מאפייניהם של הנותרים בארץ – מתוך התמקדות בהיבטי תעסוקה ובמאפיינים רלוונטיים נוספים. לשם כך ננתח נתונים של חרדים שיצאו מהארץ, על ידי הצלבת נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) ורשות האוכלוסין. כדי להשלים את המהלך שולבה גם סקירה סוציולוגית קצרה של המאפיינים העיקריים של הקבוצות החרדיות למיניהן בהקשר של יציאה לחו"ל.

המחקר נערך בחדר המחקר של הלמ"ס¹ ומתבסס על נתונים של 15,709 גברים ילידי השנים 1996–1997, שלמדו בישיבות חרדיות² כשהיו בני 18 עד 26, לרבות מי שלמדו בישיבות רק בחלק מהשנים האלה.³ לנתוני תלמידי הישיבות מוזגו נתונים על יציאות מהארץ בשנים 2018–2022⁴ שסיפקה רשות האוכלוסין.

יש לציין כי מתוך אוכלוסיית המחקר שציינו הוסרו 136 פרטים (0.9%) שיש אינדיקציה מסוימת לכך שעזבו את הישיבה והתגייסו לצה"ל.⁵

חלק א של המחקר עוסק באפיון תופעת היציאה מהארץ בקרב מי שנותרו בישיבה עד גיל 26, בהשוואה למי שפרשו מהלימודים בישיבה בגיל צעיר יותר. חלק ב יתמקד בפרטים שלמדו בישיבות לאורך כל התקופה, ויבחן את

¹ נדגיש כי העבודה בחדר המחקר של הלמ"ס נעשית באמצעות נתוני פרט מותממים כדי לשמור על סודיותם. בהזדמנות זו נבקש להודות לצוות הנגשת המידע של הלמ"ס, ובמיוחד לעדן בוגנים, על סיועם למחקר זה.

² ישיבות המקבלות תמיכה מהאגף למוסדות תורניים במשרד החינוך.

³ פרטים שירדו מהארץ, וכן פרטים שהחלו ללמוד במוסדות האלה רק מגיל 23 (כנראה פרטים שהשתייכותם הדתית השתנתה), הוסרו מהניתוח.

⁴ לרבות פרטים שעזבו את הישיבה לפני שמלאו להם 26.

⁵ אלו השנים שעליהן קיבלנו נתונים למאגר המידע העומד לרשותנו בחדר המחקר של הלמ"ס, והמשמעות עבור אוכלוסיית המחקר היא מעקב אחר יציאה מהארץ ב-5 מתוך 9 השנים שהפרטים למדו בישיבות (גילי 22–26 בקרב ילידי 1997 וגילי 21–25 בקרב ילידי 1996).

⁶ פרטים שעזבו את הישיבה לפני גיל 23, ושהופעתם הראשונה בשוק העבודה או במוסדות להשכלה גבוהה היא לאחר 3 שנים לפחות מרגע עזיבת הישיבה. נציין כי רוב מוחלט של הפרטים העוזבים את הישיבה משתלבים ישר בתעסוקה או שכבר השתלבו.

אמיר אלשטיין
יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין
יו"ר של כבוד
יוחנן פלסנר
נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון
אלי גרונר
פרופ' ורד וניצקי-סרוסי
ד"ר חן ליכטנשטיין
מול מועלם
שגיר ליעבר שלי מרידור
פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א
עו"ד אבי פישר
ד"ר מיכל צור
יוסי קוצניק

המועצה הבין-לאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר
השופטת רוזלי סילברמן אכלה, קנדה
אן אפלבאום, ארה"ב
השופטת דורית ביניש, ישראל
השופט סטיבן ביייר, ארה"ב
פרופ' משה הלברטל, ישראל
פרופ' כריסטוף מרקשטיס, גרמניה
ד"ר שרון נוריאן, ארה"ב
השופט אברהם סופר, ארה"ב
ברט סטפנס, ארה"ב
פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב
הארייט שליפפר, ארה"ב

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר
ד"ר ישי ג'סיין פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן
פרופ' נתן זוסמן [אורח]
פרופ' עמית כהן
מד תומר לוטן [אורח]
פרופ' יותם מרגלית
פרופ' דניאל סטטמן
פרופ' בני פורת
פרופ' קרנית פלוג
פרופ' גרדכי קרמיצר
פרופ' גדעון רהט
ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמן
ברנד מרבוס (1929–2024)
מוכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920–2021)

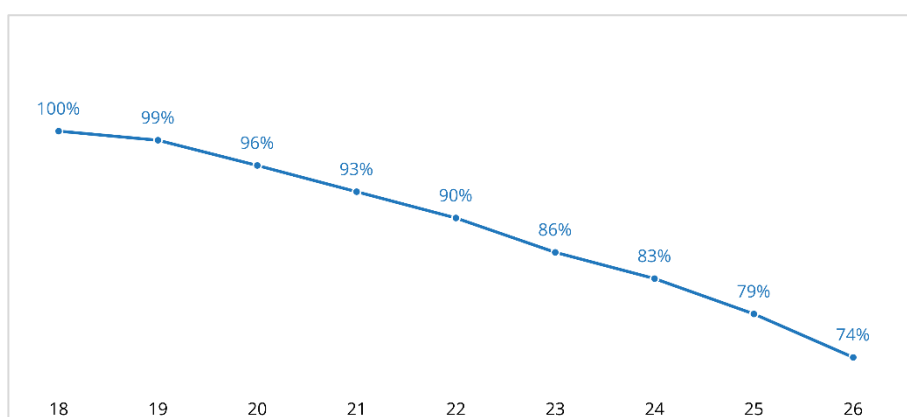
ההבדלים בין מי שיצאו מהארץ לבין מי שלא יצאו כלל. בפרק 3 של הסקירה יובא, כאמור, ניתוח סוציולוגי של תופעת יציאתם של בני הישיבות לחו"ל.

2. ממצאים

חלק א. יציאה מהארץ: הלומדים בישיבות לעומת הפורשים מן הישיבות

בראשית חלק זה נציג את אפיון של שתי הקבוצות הנבחנו. הקבוצה הראשונה – והגדולה שבהן – היא של גברים חרדים שנותרו בישיבה עד גיל 26 לפחות, והם כ-74% מכלל הגברים החרדים שלמדו בישיבות חרדיות בגיל 18⁷ (להלן: הנשארים). הקבוצה השנייה כוללת את מי שהפסיקו את לימודיהם בישיבה לפני גיל 26, והם 26% הנותרים (להלן: הפורשים)⁸.

תרשים 1: שיעור הנשארים בישיבות החרדיות עד גיל 26, בקרב ילידי 1996–1997 שלמדו בישיבות בגיל 18, לפי גיל, 2018–2022

מקור: עיבוד המחברים למאגרי המידע בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

תרשים 2 מראה כי מרבית הפורשים מהישיבות (71%) יצאו מהארץ פעם אחת לפחות בגילי הגיוס (18–26), ומספר היציאות החציוני בקרב יוצאים אלו הוא 4.⁹ לעומתם, מתוך הנשארים בישיבות, 41% יצאו מהארץ בתקופת לימודיהם בישיבה, וחציון היציאות בקרב מי שיצאו הוא 10.³ מבט על כלל תלמידי הישיבות (פורשים ונשארים) מלמד כי קרוב למחציתם (48%) יוצאים מהארץ פעם אחת לפחות במהלך לימודיהם בישיבה, ועל כן ההשפעה של סנקציה שתמנע את יציאתם מהארץ עשויה להיות בעלת משמעות.

⁷ בני ישיבות שהתחילו ללמוד בישיבות בגיל 19 או 20 כלולים גם הם באוכלוסייה המחקר.

⁸ ניתן לסייג את הממצאים האלה ולטעון כי יש גברים חרדים שעברו ללמוד בישיבות לא מתקצבות שאינן מופיעות ברשומות של האגף התורני של משרד החינוך. אך גם אם יש הצדקה מסוימת בטענה זו, מדובר במיעוט קטן. מנגד, יש תופעה הפוכה של צעירים הרשומים בישיבות ואינם נמצאים בהן כל הזמן.

⁹ נזכיר כי מדובר בהערכת חסר, כיוון שיש נתונים על יציאה מהארץ רק סמוך לשנים האחרונות של גילי הגיוס. עם זאת, בבדיקות נוספות נמצא כי רוב היציאות הן בגילאים המאוחרים, כלומר בשנים האחרונות של הלימודים בישיבה, ולא בקרב הצעירים.

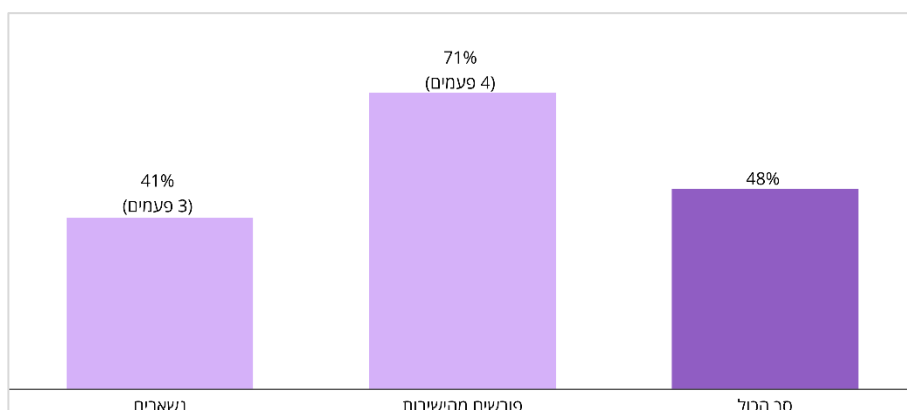
¹⁰ בחריגה קלה מהנושא המרכזי של המחקר נוסף כי הבדלים נוספים בין קבוצת הפורשים לקבוצת הנשארים נמצאו גם בתחום התעסוקה. לדוגמה, הממצאים מלמדים כי 43% מהנשארים בהיותם בגיל 26 עבדו (ועובד ממוצע עבד 9 חודשים בשכר חודשי של 4,800 ש"ח), לעומת 80% מהפורשים מהישיבה (ועובד ממוצע עבד 10 חודשים, בשכר חודשי של 8,500 ש"ח).

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

תרשים 2: שיעור תלמידי הישיבות החרדים היוצאים מהארץ בגילי 18–26 בקרב הפורשים מהישיבות לעומת הנשארים בישיבות, וחציון מספר היציאות בקרב היוצאים מהארץ, 2018–2022

מקור: עיבוד המחברים למאגרי המידע בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

חלק ב. יציאה מהארץ: אפיון הנשארים בישיבות שיצאו מהארץ לעומת מי שלא יצאו מהארץ

כפי שצוין, חלק זה מתמקד ב־74% מהצעירים החרדים שנותרו בישיבות לפחות עד גיל 26, ומציג את ההבדלים בין מי שיצאו מהארץ במהלך התקופה לבין מי שלא יצאו כלל.

השתתפות בשוק העבודה

חלק מהתלמידים הלומדים בישיבות גם משתתפים בשיעורים משמעותיים בשוק העבודה, לצד לימודיהם בישיבה. בתקופה שבה נהג ההסדר "תורתו אומנותו", שהעניק דחיית שירות ופטור (עד יוני 2023), הייתה עבודה כזאת מותרת רק לתלמידים נשואים בני יותר מ-22 מחוץ לשעות הלימוד השבועיות. אף על פי כן היו גם תלמידים צעירים רבים שהשתתפו בשוק העבודה (עבודה מדווחת, ב"לבן").¹¹

מהנתונים עולה כי יש קורלציה בין היקף ההשתתפות בשוק העבודה לבין היקף היציאה מהארץ. **תרשים 3א** מראה כי שיעור ההימצאות בשוק העבודה בגיל 26 גבוה בהרבה בקרב מי שיצאו מהארץ פעם אחת לפחות (56%), לעומת מי שלא יצאו (35%).¹² נוסף על כך, **תרשים 3ב** מראה כי השכר החודשי הממוצע של העובדים שיצאו מהארץ גבוה בכ־1,400 ש"ח משכרם של עמיתיהם שלא יצאו מהארץ.

¹¹ להרחבה על תופעת התעסוקה בזמן הלימוד בישיבות ראו גורדון, 2024; זופניק, 2022.

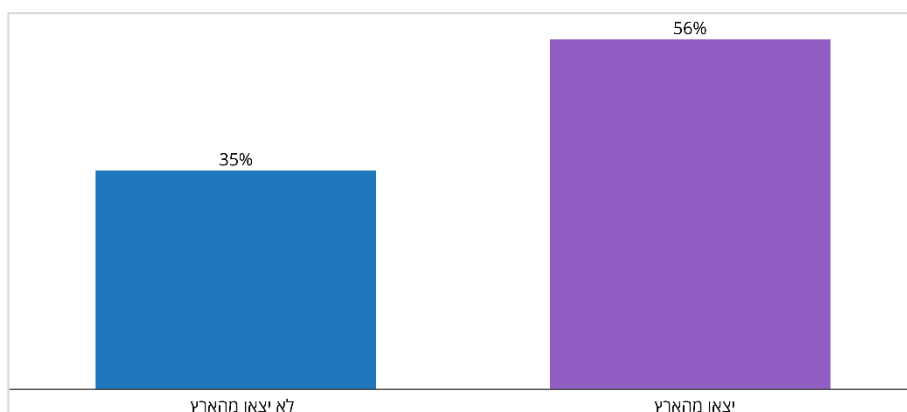
¹² אם כי בשתי הקבוצות תקופת התעסוקה השנתית הממוצעת של העובדים דומה ועומדת על כ-9 חודשים.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

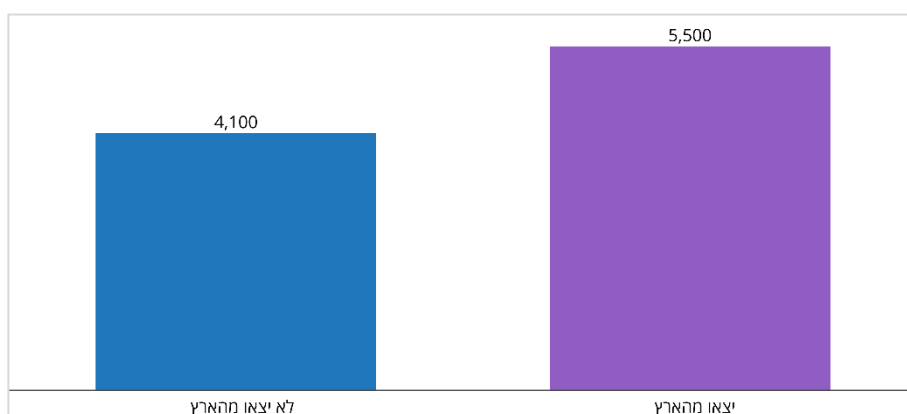
www.idi.org.il

תרשים 3א: שיעור ההשתלבות בעבודה של צעירים חרדים הלומדים בישיבות בגיל 26, בקרב יוצאים מהארץ לעומת מי שלא יצאו מהארץ, 2018–2022

מקור: עיבוד המחברים למאגרי המידע בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

תרשים 3ב: הכנסה חודשית ממוצעת (מחירי 2023) של עובדים חרדים בני 26 שהם תלמידי ישיבות – יוצאים מהארץ לעומת מי שלא יצאו מהארץ, 2018–2022

מקור: עיבוד המחברים למאגרי המידע בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מאפיינים חברתיים

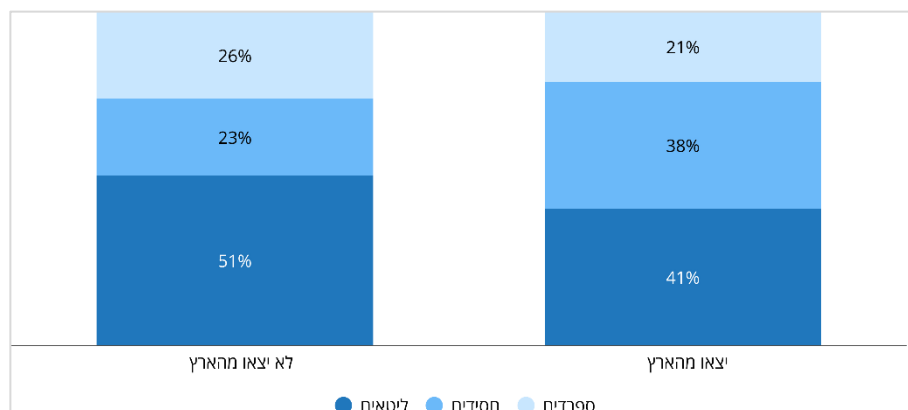
בחלק זה נבחן את המאפיינים החברתיים של היוצאים מהארץ לעומת מאפייניהם של מי שלא יצאו מהארץ. **תרשים 4א** מצביע על ייצוג יתר מובהק של חסידים בקרב היוצאים מהארץ (38%) ביחס ללומדים שלא יצאו מהארץ (23%).¹³

הממצאים המוצגים ב**תרשים 4ב** מעלים כי קיים ייצוג יתר של יוצאים מהארץ בערים חרדיות מסוימות. במיוחד ניכר ייצוג גבוה של יוצאים בערים שבהן יש נוכחות לא מבוטלת של חרדים ממוצא מערבי ("חוצניקים"), דוגמת ירושלים ובית שמש. כמו כן, ניכרת בולטות של יוצאים מהארץ בביתר עילית – עיר המזוהה במידה רבה עם הציבור החסידי, דומה לבית שמש. לעומת זאת,

¹³ הבהרה - אמנם הליטאים מהווים קבוצה גדולה יותר בקרב היוצאים, אבל ביחס לחלקם באוכלוסייה מדובר בתת ייצוג. כלומר, אחוז החסידים באוכלוסייה נמוך מזה הליטאי אך מספר היוצאים גבוה יותר באופן יחסי לחלקם באוכלוסייה.

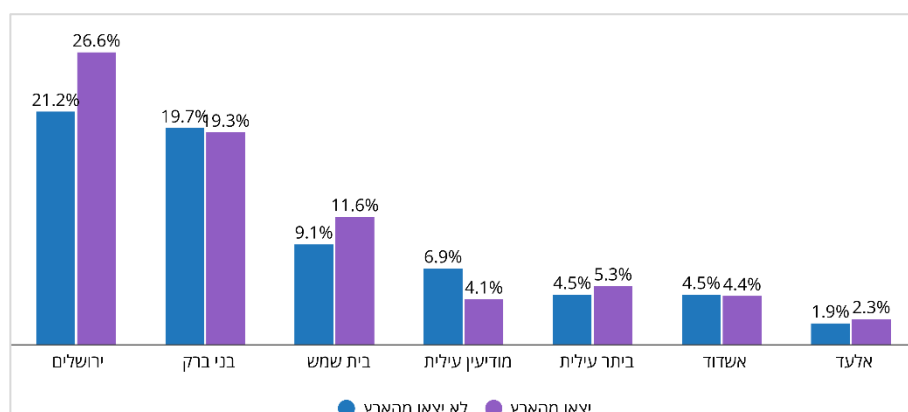
בערים כמו מודיעין עילית המזוהה בעיקר עם הזרם הליטאי, ובאלעד המזוהה עם הזרם הספרדי, נמצא ייצוג חסר של יוצאים מהארץ.

תרשים 4א: התפלגות תלמידי ישיבות חרדים בגילי 18–26 שיצאו מהארץ לעומת מי שלא יצאו מהארץ, לפי קבוצת משנה חרדית, 2018–2022

מקור: עיבוד המחברים למאגרי המידע בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

תרשים 4ב: התפלגות תלמידי ישיבות חרדים בגילי 18–26 שיצאו מהארץ לעומת מי שלא יצאו מהארץ, לפי עיר מגורים

מקור: עיבוד המחברים למאגרי המידע בחדר המחקר של הלמ"ס, המכון הישראלי לדמוקרטיה.

3. יציאת חרדים לחו"ל – רקע סוציולוגי

על פי הסקר החברתי של הלמ"ס משנת 2019 אפשר לאפיין ארבע סיבות מרכזיות שבגינן יוצאים הישראלים לחו"ל: נופש, עסקים, ביקור משפחתי ולימודים (הלמ"ס, 2021).

הרוב המכריע של הישראלים (כ-87%) נוסעים לחו"ל למטרות נופש, והשאר למטרות האחרות שצוינו לעיל. כמובן, הסיבות האלה אינן מוציאות זו את זו, ולעיתים הן משמשות יחדיו. הסיבות ליציאה מהארץ בקרב החרדים עשויות להיות ייחודיות לקהילתם ולאורח חייהם, כגון עלייה לקברי צדיקים, ביקור אצל אדמו"רים חסידיים, שוק תעסוקה עונתי של חזנות, שחיטה ומקצועות נוספים הדורשים מיומנות דתית, וכן גיוס כספים – "שד"רים" (שלוחא דרבנן) המגייסים כספים ליעדים פרטיים או ציבוריים.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

היציאה לנופש בחו"ל, שהיא הסיבה המרכזית ליציאה מגבולות הארץ עבור הציבור הכללי, היא בעיקר שאלה של רצון, עלות כלכלית ומידת הפנאי הזמינה. בציבור החרדי התמונה מורכבת יותר.

בראש ובראשונה, עצם היציאה מארץ ישראל לחו"ל בכלל, ולנופש בפרט, אינה סוגיה פשוטה מבחינה הלכתית. בקרב הפוסקים החרדים בני זמננו הדעות נעות מאיסור מוחלט על יציאה מהארץ לשם נופש, ועד היתרים הניתנים לסיבות ספציפיות, כגון עלייה לקברי צדיקים וצורכי בריאות, ואף לטיול – כדי "לראות את פלאי הבריאה" (גנוט, תשע"א, עמ' יא-יב; ראו גם מורנו, 2012; רובינשטיין, 2013).

נוסף על כך, ההסתייגות מנסיעה לחו"ל עשויה לנבוע משיקולים של מניעת "ביטול תורה" ובזבוז זמן. גם המפגש הפתוח והבלתי ממוסטר עם העולם הרחב על סכנותיו הרוחניות הוא עילה להסתייגות מיציאה לחו"ל, ומעל לכל עומדת הסתירה המובהקת שבין הבילוי בחו"ל לבין ערך ה"הסתפקות במועט", שהוא אבן יסוד ערכית ומעשית שעליה מושתתת חברת הלומדים הליטאית.¹⁴

עם זאת, בעקבות עליית רמת החיים והתגבשות מעמד ביניים חרדי בעשרות השנים האחרונות, יותר ויותר חרדים יוצאים לנופש גם בחו"ל.¹⁵ המחירים האטרקטיביים – תופעת ה"לואו קוסט" שלא פסחה על המגזר, זמינות האוכל הכשר – תפרוסת בתי חב"ד וריכוזים יהודיים רבים חדשים ברחבי העולם, תורמים גם הם לעליית הביקוש לחופשות בחו"ל. אפילו עיתון הדגל של מפלגת דגל התורה הליטאית "יתד נאמן", שבמשך שנים רבות נמנע מלפרסם חופשות בחו"ל, הצטרף למגמה הכללית לפני כעשור. הגם שלנוכח האמביוולנטיות הפנימית וביקורות חריפות הנשמעות לעיתים,¹⁶ הוא עושה זאת בהסתייגות ובהתנערות מאחריות לתוכן הפרסום.¹⁷

היחס ליציאה מהארץ אינו זהה בכל קבוצות המשנה החרדיות – החסידית, הליטאית והספרדית. הקבוצה הליטאית מאורגנת סביב מוסד הישיבה, שהוא ביסודו מקומי-ישראלי. לעומת זאת, אופיו של הציבור החסידי הוא ביסודו א-לוקלי – החסידות מאורגנת סביב מוסד הצדיק, האדמו"ר, שהוא המנהיג היחיד של בני החסידות.¹⁸ באירועים מרכזיים של החסידות, כנישואין והתועדויות בחגים, נוהגים החסידים מכל מקומות מושבותיהם להשתדל להגיע לאדמו"ר, כלומר יש יסוד על-מקומי משמעותי המאחד את כל החסידים מחסידות מסוימת בארץ ובחו"ל. נוסף על כך, בני הקבוצות החרדיות האחרות – הליטאים והספרדים הישראליים – בדרך כלל אינם דוברים היטב שפות נוספות מלבד עברית, ואילו החסידים הישראליים דוברים ברובם גם יידיש, המאפשרת להם לתקשר בקלות, ואף להשתדך, עם חסידים מחו"ל. עיקר השידוכים בין חסידים מישראל לחסידים מחו"ל הם בין בחסידות קטנות שבהן אין "היצע" מקומי גדול מספיק של משודכים ומשודכות פוטנציאליים, אולם התופעה קיימת גם בקרב חסידים מחסידות

¹⁴ לסקירה היסטורית על אודות שורשי גישה סגפנית זו ראו סורוצקין, 2020.

¹⁵ בשנים 2003-2019 חלה עלייה בשיעור החרדים היוצאים לחופשות בחו"ל – מ-12% ב-2003-2004 ל-17% ב-2018-2019. על כך ראו מלאך וכהנר, 2024. על עליית מעמד הביניים החרדי והנהוג לנופש בחו"ל, ראו זיכרמן ואחרים, 2012, בעיקר עמ' 100-104.

¹⁶ ראו, למשל, גליס, 2016.

¹⁷ ראו את ההבהרות החוזרות ונשנות שפורסמו בעיתון המתנערות מהמטען הערכי הנלווה לפרסום נופש בחו"ל. ראו גם מורנו, 2012; רובינשטיין, 2013.

¹⁸ ההבדלים האלה באו לידי ביטוי כבר במאה ה-19. ראו ברטל, 2007. על האדמו"ר כליבה של הקהילה ומושג הצדיק בחסידות ראו ש"ץ, תש"ך; Rapoport-Albert, 1979.

גדולות, משום שמחסום השפה ומכשול המנטליות כמעט שאינם קיימים. בשל האופי הקוסמופוליטי של החסידים, ניתן לומר כי הקשרים בין הפרטים הנמנים על הזרם החסידי לחו"ל משמעותיים יותר, וקשר זה מתבטא גם בתדירות הנסיעות לחו"ל.

זאת ועוד, רבנים חשובים בזרם הליטאי אינם רואים בעין יפה עלייה לקברים ולקברי צדיקים,¹⁹ ואילו בתרבות החסידית עלייה לקברי צדיקים היא מרכיב חשוב ומשמעותי.²⁰ עם זאת, יש לציין שהתופעה אינה חסידית בלבד. יותר ויותר ליטאים נוסעים לתיירות קברי צדיקים, בין מסיבות דתיות בין מסיבות תיירותיות, או כפי שאפשר להניח, שילוב של השתיים.²¹

בהקשר הזה ראוי לציין במיוחד שתי חסידויות שמוקדן הרוחני נמצא במידה רבה מעבר לים – חסידות ברסלב וחסידות חב"ד. באופן מסורתי חסידי ברסלב ראו בעלייה לקברו של רבי נחמן בראש השנה חובה דתית ממעלה ראשונה והשתדלו בכל כוחם לנסוע לעיר אומן שבאוקראינה לקראת החג. בעשורים האחרונים תופעת הנסיעה לאומן לימים נוראים פרצה את גבולות החסידות, והיא סוחפת רבבות הנמנים על כל גווני הקשת הדתית, מהארץ ומחו"ל.²² עם זאת, "הגרעין הקשה" היה ונותר גרעין של חסידי ברסלב, המבקרים בקבר רבי נחמן בראש השנה ובמועדים נוספים במהלך השנה. בחסידות חב"ד, לבד מהעלייה לקבר הרבי ומהנסיעה לחגים ולהתוועדויות שונות, נהוג גם לשלוח את הנערים לשהות לפחות תקופה מסוימת במשכן המיתולוגי של הרבי האחרון – בית 770 ברחוב קראון הייטס שבברוקלין ניו יורק.²³

קבוצת החרדים הספרדים מורכבת משני מעגלים מרכזיים: המעגל התורני-ישיבתי, המושפע מעולם הישיבות הליטאי,²⁴ ומעגל הציבור הספרדי החרדי מסורתי, שלא אימץ את האתוס החרדי בשלמותו, והוא קרוב לציבוריות הישראלית.²⁵

ככלל, המעגל הקרוב לליטאים מושפע באורחות חייו מהליבה הליטאית,²⁶ ויש להניח שהוא דומה לה גם מבחינת היחס ליציאה לחו"ל, ואילו המעגל החרדי-מסורתי דומה בהקשרים שונים לציבור הישראלי הכללי. עם זאת, יש לציין שנסיעה ועלייה לקברי צדיקים בכל מקום שהם הן חלק עמוק ומשמעותי מהמורשת התרבותית של יהדות המזרח,²⁷ ולכן תופעת היציאה לחו"ל בקבוצה זו מושפעת בוודאי מהמסורת הזאת.

¹⁹ ראו, למשל, קאפל רייניץ, תשס"ז, עמ' 35. וראו גם את המקורות המצוטטים אצל הרב אבינר, ל"ת.

²⁰ ראו ליכטנשטיין, 2001.

²¹ בשנים האחרונות החלו לערוך הילולות המוניות בקברי צדיקים שונים במקומות תיירותיים אטרקטיביים, כמה מהם היו במשך שנים רבות אנונימיים למדי, ולכן נראה שהמניע הדתי אינו המניע היחיד באירועים אלו. נראה שהיסוד התיירותי נמוג ביסוד הדתי, ואולי אפילו הנימוק הדתי הוא "עלה תאנה" להילולות. ראו, למשל, קולדצקי, 2025.

²² 8% מהאוכלוסייה היהודית דיווח כי הם נוהגים לבקר בקבר ר' נחמן מאומן, מהם 4.5% פעם אחת בחיים, 3% פעם בכמה שנים ו-0.5% פעם אחת בשנה לפחות. בפילוח מגזרי: 16.5% מהחרדים (+18) היו לפחות פעם בחיים באומן בעת שאילת השאלה, 13% מהדתיים, 10% מהמסורתיים הדתיים ומהמסורתיים הלא-דתיים, ו-2.5% מהחילונים. ראו פינקלשטיין ואחרות, 2024.

²³ לנסיעות שבהן נוסד ההסדר וגלגוליו, ראו חב"ד אינפו, תשע"ו. הסדר זה היה בתוקף עד 2024, ראו רהט, 2024.

²⁴ להרחבה ראו לופ, 2004.

²⁵ על קבוצות אלו ראו הורביץ, 2018, עמ' 25.

²⁶ ראו מרגליות וברקוביץ, 2023.

²⁷ ראו, לדוגמה, בן עמי, 1984.

קבוצות נוספות שחשוב להזכיר בהקשר זה הן "החוצניקים", "המודרנים", תלמידי ה"ישיבות הרכות" ובחורי ישיבות מהזרם הליטאי-מרכזי.

ה"חוצניקים" הם בניגוד למשפחות חרדיות שמקורן בחו"ל, ולכן מטבע הדברים הזיקה והקשר שלהם לחו"ל עמוקים ומשמעותיים, וכמובן גם היציאות מהארץ לביקורי משפחה מקובלות יותר.

ה"מודרנים" הם החרדים הנמנים על מעמד הביניים ההולך ומתהווה, והם נוהגים לנפוש בחו"ל בחופשות "בין הזמנים" בישיבה, או יוצאים לנופשונים במלונות בחגים – מנהג שהוא חלק בלתי נפרד מהתרבות הבורגנית החרדית-מודרנית.

קבוצה נוספת שבה אפשר למצוא נסיעות לחו"ל בהיקף נרחב ואף מאורגן היא תלמידים הלומדים בישיבות לנוער נושר וב"ישיבות הרכות".²⁸ בחלק מהישיבות האלה נערכת נסיעה קבוצתית לבילוי בחו"ל כדי למשוך תלמידים לישיבה.²⁹

אפיון הקבוצות האלה חשוב במיוחד לסקירה זו, המבקשת לבחון את הרגלי היציאה מהארץ של תלמידי הישיבות חייבי הגיוס, משום שהן קרובות יותר לישראליות ופוטנציאל הגיוס בקרבן גבוה יותר בהשוואה ליתר החברה החרדית. כך, חברי הקבוצות האלה פונים יותר יחסית ליתר החברה החרדית לישיבות התיכונות המשלבות לימודי חול, וחלקם אף מתגייסים (פרלשטיין, 2024).³⁰

נוסף על כך, חלק מבחורי הישיבות הנמנים על הזרם הליטאי המרכזי נוהגים לנפוש בחו"ל בזול יחסית בחופשות "בין הזמנים". הם יוצאים לחופשות קצרות, בטיסות חסך, מתאכסנים במלונות זולים ומביאים איתם אוכל משומר מהבית.

כפי שראינו לעיל, פילוח הנתונים עשוי להעיד על השפעה פוטנציאלית רבה של איסור היציאה לחו"ל על הקבוצות האלה:

1. נוער נושר ובני ה"ישיבות הרכות", הנמצאים בישיבות לפרק זמן קצר, אך אינם ממשיכים בהן לאורך זמן.
2. "חוצניקים" ו"מודרנים", הקרובים יותר לחברה הישראלית, שסיכויי הגיוס שלהם גבוהים יותר ממילא.
3. חסידים – המשתלבים בשוק העבודה בגיל מוקדם יחסית.

²⁸ "הישיבות הרכות" הוא מושג שטבע ד"ר אסף מלחי, והוא מציין ישיבות ה"מחזיקות" את הצעירים החרדים במסגרתן ממטרות סוציולוגיות יותר מאשר ממטרות לימודיות. דרישות הלימוד בהן מעטות יחסית לישיבות הרגילות, והן מאפשרות לתלמידים, לא תמיד כחוק, יציאה לעבודה ושעות פנאי. בדרך כלל התלמידים לומדים בישיבות האלה שנים מעטות יחסית, ואז משתלבים בשוק העבודה. ראו מלחי, 2024.

²⁹ כך, למשל, נחשף בתחקירם של מזרחי גלאון, 2024.

³⁰ בני הישיבות התיכונות הם הקבוצה החרדית הנחשבת הקרובה ביותר לגיוס, ולאחר שנים שבהם היו בשולי החרדיות, ההנהגה החרדית מקרבת ומחזקת אותם לנוכח הלחץ לגיוס בני ישיבות. על מעמד הישיבות התיכונות ראו לופר, 2003, עמ' 40–42. על מאמצי ההנהגה החרדית למול בני הישיבות התיכונות ראו ברייטקופף, 2024.

ממצאי המחקר מראים שהטלת סנקציות שיגבילו יציאה מהארץ עשויה להשפיע על צעירים רבים בגילי גיוס מהחברה החרדית שאליהם תכוון הסנקציה – 71% מקרב הקבוצה הלומדת בישיבות שנים ספורות ועוזבת אותן לפני גיל 26, ועוד 41% מהנשארים בישיבה לאורך זמן, כלומר כ-48% מכלל הקבוצה שנבדקה, נוהגים לצאת לחו"ל. עוד עולה כי חרדים שיצאו מהארץ נוטים להשתלב בשוק העבודה בשיעור גבוה יותר, מה שמעיד על זיקה קיימת או מתפתחת גבוהה יותר לעולם התעסוקה בהשוואה למי שלא יצאו מהארץ.

מעבר להצגת תופעת היציאות מהארץ בקרב לומדי הישיבות, ממצאי מחקר זה עשויים לשמש אינדיקציה נוספת לכך שחלק ניכר מהלומדים אינם מחויבים רק ללימודי התורה; רבים מהם יוצאים מהארץ לעיתים תכופות, וניכרת בקרבם זיקה מוקדמת לשוק העבודה – לעיתים עד כדי נוכחות פעילה בו.

יתרה מזו, אם המדיניות החוקית שנהגה בישראל בתקופה שנבדקה (2018–2022) קבעה כי בחורי ישיבה פטורים משירות צבאי בשל היותם לומדים, מן הראוי היה ששיעור הלומדים בישיבות בקרב מי ש"תורתם אמונתם" יעמוד על 100% עד גיל 26. הנתונים מצביעים על תמונה אחרת: כרבע מהפרטים שהחלו את לימודיהם בישיבות בגיל צעיר לא המשיכו ללמוד בהן עד שמלאו להם 26 (מה גם שרישום של פרט כתלמיד בישיבה אינו מעיד בהכרח על הימצאותו בה), מה שמעיד על היעדר אכיפה אפקטיבית של מדיניות זו.

רשימת המקורות

1. אבינר, שלמה (ל"ת). [נסיעה לאומן \(מאמר\)](#). "המבלי אין קברים בארצנו". אתר שיעורי הרב שלמה אבינר. בן עמי, יששכר (1984). הערצת הקדושים בקרב יהודי מרוקו. מאגנס.
2. ברטל, ישראל (2007). היחיד והקהילה – מבוא. בתוך ישראל ברטל ואחרים (עורכים), *זמן יהודי חדש, תרבות יהודית בעידן חילוני, כרך ראשון* (עמ' 243–249).
3. ברייטקופף (2024, 22 בספטמבר). [המנהיג הליטאי לבחורי ישיבות תיכוניות: "אל תתפתו לצבא; ההוראה חלה גם עליכם"](#). אתר כיכר השבת.
4. גורדון, גבריאל (2024, 10 ביולי). [תורתו או אומנותו? השתתפות בני ישיבות חרדים בגילי גיוס בשוק העבודה](#). אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.
5. גליס, ישראל (2016, 5 ביולי). [חופשה בחו"ל – מאיפה הכסף?](#). אתר כיכר השבת.
6. גנוט, שמואל ברוך (תשע"א). *הליכות והלכות לבין הזמנים*. ארגון דרכי חינוך.
7. הלמ"ס (2021). [הסקר החברתי 2019](#).
8. הורביץ, נרי (2018). *יציאה בשאלה: סיכון, סיכוי ומדיניות חברתית*. אגורא מדיניות.
9. זופניק, אברהם (2022). [דפוסי ההשתלבות של גברים חרדים צעירים בשוק התעסוקה](#). אתר המועצה הלאומית לכלכלה.
10. זיכרמן, חיים, כהנר, לי ושוופי, דפנה (2012). *חרדיות מודרנית: מעמד ביניים חרדי בישראל*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

11. חב"ד אינפו (תשע"ו, ט"ו באב). [סערת הסכם הגיוס: ראשי הישיבות מדברים על הכל. אתר חב"ד אינפו.](#)
12. לופו, יעקב (2003). [מפנה בחברה החרדית: הכשרה מקצועית ולימודים אקדמיים.](#) מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.
13. לופו, יעקב (2004). [ש"ס דליטא: ההשתלטות הליטאית על בני תורה ממרוקו.](#) הקיבוץ המאוחד.
14. ליכטנשטיין, יחזקאל שרגא (2001). השתטחות על קברי צדיקים בתורתם של אדמו"רי החסידות ובמנהגיהם. [דעת](#), 46, 81–97.
15. מורנו, אפרים (2012, 19 בפברואר). [העיתונים החרדים: זהירות פרסומות!](#). אתר [בשבע](#).
16. מזרחי, יוסי וגלאון, איתי (2024, 24 ביוני). [כמה המדינה משלמת כדי שחרדים שלא לומדים יישארו בישיבות?](#). המבקר, ערוץ 12.
17. מלאך, גלעד, וכהנר, לי (2024). [שנתון החברה החרדית 2024.](#) המכון הישראלי לדמוקרטיה.
18. מלחי, אסף (2024). [מעולם הישיבות לעולם המעשה – אתגרים חברתיים ופוטנציאל תעסוקתי בקרב תלמידי ישיבות חרדים.](#) מחקר מדיניות 199, המכון הישראלי לדמוקרטיה.
19. מרגליות יורם וברקוביץ, אליהו (2023). הענקת הבטחת הכנסה לאברכים: נוק-אאוט בסיבוב השלישי. האם ראוי? בתוך חיים זיכרמן וגדעון ספיר (עורכים), [שומרי החומות: בג"ץ והחברה החרדית](#) (עמ' 279–291). נבו.
20. סורוצקין, דוד (2020). צמיחת היהדות החרדית ועיצובו של המעמד הבינוני באירופה: 1883–1649. [מגמות](#), נא(א).
21. פינקלשטיין, אריאל, גולדברג, אילה, רביצקי טור-פז שלומית ופדון, יערי (2024). [דו-שנתון דת ומדינה בישראל 2024.](#) המכון הישראלי לדמוקרטיה.
22. פרלשטיין, אברמי (2024, 11 בנובמבר). [שבעה בחורים סולקו מישיבה לאחר שחתמו על הסכם סודי עם הצבא. אתר בחדרי חרדים.](#)
23. קאפל רייניץ, יעקב (תמוז תשס"ז). בינו שנות דור ודור. [המעין](#), מז(ד), 35.
24. קולדצקי, מנחם (2025, 17 באפריל). [תופעת קרעסטיר: הצדיק שמושך אליו רבבות 100 שנה אחרי פטירתו. JDN.](#)
25. רהט, מנחם (2024, 28 באוגוסט). [אחרי תשע שנים – בוטל "הסדר" חב"ד עם צה"ל. אתר מצב הרוח.](#)
26. רובינשטיין, מוטי (2013, 9 ביוני). [ההבהרה של יתד והקמפיין של תור פלוס. אתר פאשקעוויל.](#)
27. ש"ץ, רבקה (תש"ך). למהותו של הצדיק בחסידות – עיונים בתורת הצדיק של ר' אלימלך מליזנסק. [מולד](#), יח (144–145), 365–378.
28. Rapoport-Albert, Ada (1979). God and the Zaddik as two focal points of Hasidic Worship. *History of Religion*, 18, 296–325.